



Na pobudo *British Film Institute* in enega vodilnih angleških filmskih teoretikov osemdesetih let Colina Mc Cabea so ob stoletnici filma nastali oziroma nastajajo video filmi izbranih cineastov o

zgodovinah posameznih nacionalnih kinematografij. Že na berlinskem festivalu je bil predstavljen filmski esej Edgarja Reitza o zgodovini nemškega filma, na letošnji Canneski prireditvi pa so bile predstavljene oddaje Nelsona Pereira Dos Santosa o latinsko-ameriškem filmu, Martina Scorseseja o zgodovini ameriškega filma, Stephenha Frearsa o britanskem filmu, Anne-Marie Mieville in Jeana-Luca Godarda o francoskem filmu, Nagise Oshime o zgodovini japonskega filma, Janga Sun-wooja o korejskem filmu in Sama Neilla o zgodovini novozelandskega filma. V nastajanju pa so še projekti Bernarda Betoluccija, ki bo predstavil italijanski film, Stiga Bjorkmana, ki se je lotil skandinavskih kinematografij, Pavela Lozinskega (v sodelovanju s Krzysztofom Kieslowskim) o poljskem filmu, Nikita Mihalkov »zgodovinsko« razmišlja o ruskem filmu in o kinematografijah nekdanje Sovjetske zveze, Mrinal Sen o indijskem filmu, Shu Kei se odpravlja v filmsko zgodovino treh Kitajsk, Jean-Pierre Bekolo bo predstavil filmsko zgodovino »črne« Afrike, Mohammed Tazzi nekatere arabske kinematografije, Donald Taylor-Black zgodovino irskega filma in nenazadnje se George Miller odpravlja na potovanje skozi avstralski film. Zgleda pa, da nekatere velike in pomembne nacionalne kinematografije, kot sta na primer španska in egipčanska ter številne srednje in vzhodnoevropske, žal ne bodo zajete v ta obsežen projekt. O izboru pa seveda ni odločal *British Film Institute*, ampak so odgovornost za nacionalne projekte prevzele filmske oziroma televizijske ustanove posameznih držav.

V reviji *Ekran* bomo skušali predstaviti nekaj video filmov, ki sestavljajo ta zajeten projekt z naslovom »Stoletje filma«.

A PERSONAL JOURNEY WITH MARTIN SCORSESE THROUGH AMERICAN MOVIES

Najprej je treba reči, da je Martin Scorsese oblikoval vehementno in fantastično oddajo, ki kadar gre za zgodovino ameriškega filma seveda ne more biti krajša od treh ur in še kar precej čez. In že v naslovu projekta, ki bi ga lahko prevedli kot »Osebno potovanje Martina Scorseseja skozi ameriške filme« sta zajeta dva osrednja vidika, ki se jih je Scorsese v predstavitvi skoraj dosledno držal, in sicer, da je to osebno potovan-

POTOVANJA

V FILMSKO ZGODOVINO

je, ki torej gradi na Scorsesejevi izkušnji s filmom in ne na podlagi kakšnih papirnatih filmskih zgodovin, ter da je to predvsem potovanje skozi ameriške filme in manj potovanje skozi zgodovinska obdobja, ki bi jih bilo mogoče sestaviti v kakšno »teološko« filmsko zgodovino.

Kot odličan scenarist pa je Martin Scorsese svoje videnje ameriške filmske zgodovine zastavil tudi tako, da je že od samega začetka zelo dobro vedel, kakšen bo konec. In sicer, da se bo vsekakor poklonil vsem tistim velikanom ameriškega filma, ki jim je v predstavitvi namenil premalo ali celo skoraj nič prostora, vendar pa hkrati dodal, da je o teh velikanih bilo že veliko, če ne celo vse povedanega. Naj naštejemo nekaj mojstrov, ki jim Scorsese vsekakor nič ne oporeka, vendar pa so jih oscarji in druge nagrade ter oddaje in knjige že toliko promovirali, da je njihova prisotnost v zavesti tudi najširšega občinstva zagotovljena. To so Fred Zinnemann, William Wyler, Robert Wise, Ernst Lubitsch, Preston Sturges, Joseph Mankiewicz, John Huston, Alfred Hitchcock in drugi. Ob tem pa omenja vsaj dva režiserja, ki jima je zagotovo namenil premalo prostora, Jeana Renoirja in Toda Browninga, za kar se iskreno opravičuje.

Če pa Martin Scorsese v svojih lucidnih nagovorih, brez kakšnega narcisizma ali retorične puhlosti, v veliki meri spregleduje hollywoodsko A-produkcijo, tega ne počne zato, da bi na račun kakšnega kritičkega zoperstavljanja izpostavil B-filme in jih tako trdneje postavil na mesto, ki jim v zgodovini filma pripada, ampak zato, ker je zgodovina hollywoodske B-produkcije izjemno ustvarjalno področje. To je vsekakor še v precejšnji meri povsem neodkrito polje, polje neznank, ki je Scorseseja kot pravega cinefila že od nekdanj pritegovalo, saj prava radovednost vedno sega tja, kjer domuje neznanost. Kot neodkrito polje pa je B-produkcija za Scorseseja tudi danes izziv in inspiracija, saj je to korpus filmov, ki jih v marsičem karakterizira tematska in formalna inovativnost, prodornost in celo svojevrstno disidentstvo v okviru »vladajoče ideologije« ameriškega filma. Prav zato se je in se Martin Scorsese navdušuje nad fil-

mi režiserjev kot so Budd Boetticher, Anthony Mann, Samuel Fuller, Nicolas Ray, Allan Dwan, Jacques Tourneur, Fritz Lang, Max Ophuls, Billy Wilder, Edgar G. Ulmer, Ida Lupino, Robert Aldrich, Joseph H. Lewis, Vincent Minelli, Douglas Sirk, John Houseman in številni drugi. Prav ti režiserji so tako v okviru razvpitih žanrov, kot so melodrama, vestem, triler, grozljivka ali pa vojni film, oziroma v okviru manj popularnih žanrov, kot sta družinska melodrama in film-noir ustvarili mojstrovine kot so **Cat people**, **Letter from unknown woman**, **Detour**, **Gun crazy**, **Kiss me deadly**, **Silver lode**, **Outrage**, **All that heaven allows**, **Two weeks in another town**, **Pick-up on south street**, **Bigger than life...**

Po Scorsesejevem mnenju pa je B-produkcija stimulatívna tudi zato, ker pred vsakega resničnega ustvarjalca v hollywoodski mašineriji postavlja tisto večno in nerazrešljivo vprašanje, kje je pravzaprav njegovo avtorsko mesto v tej »avtomatizirani« produkciji. Po svoje so na to vprašanje dali odgovor tisti režiserji, ki so se umaknili v produkcijo B-filmov zato, da so si lahko privoščili več ustvarjalne svobode. Pri tem pač Scorsese ironično dodaja, da je v Hollywoodu največkrat tako, da narediš en film za industrijo in enega zase.

No, v svojem briljantnem »osebnem« potovanju skozi ameriške filme Scorsese vsekakor ni zanemaril ključne trenutke v zgodovini filma tako kar zadeva njegovo estetiko in tehniko kakor tudi njegovih danes že mitičnih figur kot so Griffith, De Mille, Stroheim, Murnau, Walsh, Ford, Hawks in seveda Welles, h katerim pa je prišel še Arthurja Penna, Stanleya Kubricka in Johna Cassavetes. Vendar pa je tudi v tem pogledu te trenutke osvetlil na način, ki je zagate in preobrate v zgodovini filma artikuliral skozi estetska vprašanja, s katerimi se srečuje pri lastnem ustvarjalnem delu. In tako se je zgodovina ameriškega filma zazdela še veliko bolj bogata, kot prej in zazdela se je tako zelo, zelo blizu. To pač lahko uspe le takšnemu fantastu in realistu kot je Martin Scorsese.

SILVAN FURLAN